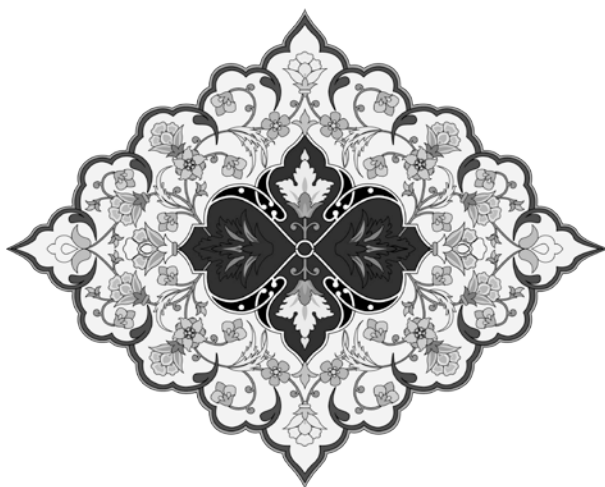

امام اعظم ابو حنیفہ^{رح} و فقہ حنفی

مفتی محمد ابراہیم تیموری

امام اعظم ابو حنیفہ وفاتہ حنفی

منشی محمد ابراہیم تیموری

+ چاپ اول _

دوقصه ۱۴۳۹ هجری قمری

مطابق سرطان ۱۳۹۷ هجری شمسی موافق جولای ۲۰۱۸ میلادی

تعداد ۱۰۰۰۰ نسخه

چاپ و نشر این کتاب به شرط عدم تغییر در آن اجازه عام است.

+ _ جدیدترین PDF کتاب را می توانید از نشانی ذیل اخذ کنید:

www.afghaniccc.com/books

+ _ یا با نشانی (email) ذیل تماس بگیرید:

miteymori@gmail.com

+ _ یا با شماره ذیل در تلفون، واتس اپ یا تلگرام تماس بگیرید:

۰۰۴۴۷۷۷۶۰۰۳۱۳۷

عظیم ابو حنیفہ وفہ شریف حقہ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

+ حضرت امام اعظم ابو حنیفہ —

الْحَمْدُ لِلَّهِ وَكَفَى وَسَلَامٌ عَلَى عِبَادِهِ الَّذِينَ اصْطَفَى. آمَنَّا بِعَدَا

+ حضرت امام اعظم ابو حنیفہ

سراج الامة و امام الامة، مُحَسِّن اُمت، حضرت امام اعظم ابو حنیفہ نعمان بن ثابت بن زوطی رحمہ اللہ در سال ۸۰ هجری قمری مطابق سال ۶۹۹ میلادی در شهر کوفہ مرکز علمی عراق به دنیا آمد. کوفہ در آن زمان نہ تنها مرکز علوم عراق بلکه مرکز علمی جهان اسلام محسوب می شد. امیر المومنین حضرت عمر بن خطاب رضی اللہ عنہ شهر کوفہ را بعد از فتح عراق در سال ۱۷ هجری قمری اساس گذاشته بناء کرد و حضرت عبد الله بن مسعود رضی اللہ عنہ را جهت سرپرستی علوم دینی به آنجا فرستاد و شهر کوفہ توسط ایشان از علم و اهل علم لبریز گردید.

بر علاوہ حضرت عبد اللہ بن مسعود؛ سایر بزرگان صحابہ امثال حضرت سعد بن ابی وقاص، حضرت حذیفہ بن یمان، حضرت عمار بن یاسر، حضرت سلمان فارسی و حضرت ابوموسیٰ اشعری رضی اللہ عنہ در کوفہ سکونت اختیار کردند، بلکه شهر کوفہ مسکن و مرکز علمی بیشتر از یک ہزار و پنج صد اصحاب رسول **صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم** گردید.

ہمین شہرت علمی کوفہ بود کہ سبب شد امیر المومنین حضرت علی مرتضیٰ رضی اللہ عنہ کوفہ را دار الخلافت اسلام قرار دہد و اینکار بہ نوبہ خود سبب شہرت و عظمت بیش از پیش کوفہ گردید.

علامہ ابن تیمیہ حرّانی کہ سلفیان او را همانند پیامبر ثانی می نگرند می نویسد: **وَأَمَّا ظَهَرَ عِلْمٌ عَلَى وَفْقِهِ فِي الْكُوفَةِ. عِلْمٌ وَفَقَهُ حَضْرَتُ عَلِيٍّ مَرْتَضَى رضی اللہ عنہ در کوفہ آشکارا شد.** (منہاج السنۃ: ۵۱۰/۷)
حضرت امام اعظم ابوحنیفہ رحمۃ اللہ علیہ در این محیط علمی شہر کوفہ پرورش یافت و از کبار صحابہ کرام و تابعین عظام و فقہاء و محدثین عصر خود اخذ علم کرد.

✽ اخذ احادیث از صحابہ کرام ✽

مؤرخ بزرگ اسلام حافظ ابن کثیر رحمۃ اللہ علیہ (متوفی ۷۷۴ ھـ) (حق)

می نویسد کہ بعضی محدثین تصریح کرده اند کہ امام ابوحنیفہ رحمہ اللہ از هفت تن از صحابہ کرام مستقیماً حدیث استماع کرده است. (البدایة والنهاية: ۸۶/۷)

حافظ عبد القادر قرشی رحمہ اللہ (متوفی ۷۷۵ هـ ق) اسامی این هفت صحابہ را حسب ذیل درج نموده است:

- ۱+ حضرت عبد الله بن أنیس رضی الله عنه
- ۲+ حضرت عبد الله بن جرّء زُبَیدِی رضی الله عنه
- ۳+ حضرت آنس بن مالک رضی الله عنه
- ۴+ حضرت جابر بن عبد الله رضی الله عنه
- ۵+ حضرت مَعْقِل بن یَسَار رضی الله عنه
- ۶+ حضرت واثله بن أَثَقَع رضی الله عنه
- ۷+ حضرت عائشه بنت عَجْرَد رضی الله عنها

(الجواهر المضية: ۲۸/۱)

امام ابو المکارم نیشاپوری رحمہ اللہ ہمہ این احادیث را یکجا جمع نموده است و این مجموعه در ضمن «الرَّسَائِلُ الثَّلَاثُ الْحَدِيثِيَّةُ» با تحقیق شیخ محدث لطیف الرحمن بهرائجی قاسمی از مکہ مکرمہ به چاپ رسیده است.

حضرت امام اعظم ابوحنیفہ رحمہ اللہ با اخذ علوم علمای کوفہ از سایر اصحاب علم و فضل شهرهای دیگر جهان اسلامی مانند بصرہ و غیرہ و خصوصاً مکہ مکرمہ و مدینہ منورہ نیز استفادہ نمود.

حضرت امام ابوحنیفہ رحمہ اللہ پنجاه و پنج بار به حج تشریف

اعظم امام ابوحنیفه رحمه الله و قد شريف حقى

برد و در هر بار سفر حج از علوم اهل علم آن مقامات استفاده نمود. سفر حج در آن زمان یکی از شیوه‌های اخذ علم بود. امام اعظم ابوحنیفه رحمه الله اولین بار به همراهی پدر بزرگوار خویش در سن شانزده سالگی به حج رفت و در این سفر از محضر صحابی رسول حضرت عبد الله بن جرّء زبیدی رحمه الله حدیث استماع کرد. هفت صحابه مذکور کسانی هستند که حضرت امام اعظم ابوحنیفه رحمه الله مستقیماً بی واسطه از محضر ایشان استفاده کرده است. تعداد کل اصحاب کرام که بلا واسطه یا بالواسطه از زمره شیوخ امام اعظم ابوحنیفه رحمه الله می‌باشند به ده ها تن می‌رسد.

اعظم امام ابوحنیفه در نظر سلف

بر اضافه علوم صحابه کرام رحمه الله حضرت امام اعظم ابو حنیفه رحمه الله از چهار هزار تن از تابعین و تبع تابعین علم را اخذ نموده است. حضرت خلف بن ایوب رحمه الله (متوفی ۲۰۵ هـ ق) می‌فرماید:

صَارَ الْعِلْمُ مِنَ اللَّهِ تَعَالَى إِلَى مُحَمَّدٍ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ثُمَّ صَارَ إِلَى أَصْحَابِهِ ثُمَّ صَارَ إِلَى التَّابِعِينَ ثُمَّ صَارَ إِلَى أَبِي حَنِيفَةَ وَأَصْحَابِهِ، فَمَنْ شَاءَ فَلْيَرْضَ وَمَنْ شَاءَ فَلْيَسْخُطْ.

یعنی علم دین از الله متعال بجناب حضرت محمد مصطفی

عظیم الامام ابوحنیفہ رحمۃ اللہ علیہ

صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ رسید، سپس به اصحاب کرامش رسید، سپس به تابعین عظام رسید، سپس به امام ابوحنیفه رحمۃ اللہ علیہ و تلامیذ ایشان رسید. اکنون اگر کسی می خواهد خرسند باشد، خرسند باشد، و اگر کسی می خواهد ناراض باشد، ناراض باشد. (تاریخ بغداد: ۳۳۶/۱۳) **ذَلِكَ فَضْلُ اللَّهِ يُؤْتِيهِ مَنْ يَشَاءُ.**

این سعادت به زور بازو نیست
تا بخشد خدای بخشنده

عظیم + **دروس فقهی حضرت امام اعظم ابوحنیفه** _ رحمۃ اللہ علیہ

هنگامی که امام اعظم ابوحنیفه رحمۃ اللہ علیہ بر مُسند تعلیم و تدریس نشست طالبان علم دین از چهار گوشه جهان به گرد ایشان جمع شدند. مسائل استنباط شده از قرآن و سنت در مجالس حضرت امام اعظم را «علم الفقه» و دروس ایشان را «درس فقه» می نامیدند. این دروس فقهی آخرین مرحله تدریسی تحصیل علوم دین می بود و استفاده کنندگان این دروس امام اعظم ابوحنیفه رحمۃ اللہ علیہ آن بزرگان دین می بودند که علوم ادبیات، لغت، حدیث و تفسیر را از قبل فراگرفته بودند.

این طالبان علم بعد از اخذ و فراگیری احادیث نبوی از محضر محدثین، مسائل استنباطی را از امام اعظم ابوحنیفه رحمۃ اللہ علیہ فرا می گرفتند. درجه علم فقه نسبت به حدیث و تفسیر و سایر

علوم اسلامی برتر می بود، لذا مُحَدَّث، مُفَسِّر وادیب و غیره تنها در همان فن خود ماهر می بودند، در حالی که برای یک فقیه مهارت در تمام علوم و فنون دینی حتمی بود. این امر را می توان توسط واقعه ای بهتر درک کرد.

عبدالرحمن بن عمرو رضی اللہ عنہ روایت می کند که مُحَدَّث مشهور تابعین حضرت امام اَعْمَش رضی اللہ عنہ با حضرت امام ابوحنیفه رضی اللہ عنہ در مجلسی نشسته بودند. سوالی پیش آمد. امام اَعْمَش رضی اللہ عنہ جواب آن را نمی دانست. شاگرد ایشان حضرت امام ابوحنیفه رضی اللہ عنہ جواب سوال را بیان کرد. امام اَعْمَش رضی اللہ عنہ پرسید که این جواب را از کجا اخذ کرده ای؟ حضرت امام ابوحنیفه رضی اللہ عنہ فرمود: از همان حدیثی که شما به ما روایت کردید و حدیث را بیان کرد. حضرت امام اَعْمَش رضی اللہ عنہ این تَفَقُّه شاگرد خود را تمجید نموده گفت:

يَا مَعْشَرَ الْفُقَهَاءِ نَحْنُ الصَّيَادِلَةُ وَأَنْتُمْ الْأَطْبَاءُ!

ما مُحَدَّثین دوافروشان هستیم و شما طبیب و داکتر.

(جامع بیان العلم لابن عبد البر: ۱۳۰/۲ و ۱۳۱)

حضرت امام اعظم ابوحنیفه و حفظ حدیث

دروس حضرت امام اعظم رضی اللہ عنہ کتاب الله و سنت رسول الله صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم بود.

صدر الأئمة امام ابو المؤید مَوْقَّ الدِّین مَکِّي رَحِمَهُ اللّٰهُ (متولد ۴۸۴ هـ ق و متوفی ۵۶۸ هـ ق) دربارهٔ تعداد احادیث امام اعظم ابوحنیفه رَحِمَهُ اللّٰهُ می نویسد: امام محمد بن شجاع رَحِمَهُ اللّٰهُ (متوفی ۲۶۶ هـ ق) نگاشته است: «در تصانیف و تالیفات امام ابوحنیفه رَحِمَهُ اللّٰهُ نزدیک به هفتاد و چند هزار حدیث شریف موجود است».

(مناقب الامام واصحابه: ۹۵/۱ طبع دائرة المعارف بحیدرآباد، الدکن، الهند | الامام ابوحنيفة النعمان للغاوجی: ص ۱۴۲)

از روایات دیگری دانسته می شود که هفتاد و چند هزار حدیث شریف فقط مقدار کمی از تعداد احادیثی است که امام اعظم رَحِمَهُ اللّٰهُ از اساتید خود استماع و جمع و حفظ کرده بود.

چنانچه امام حافظ زکریا بن یحیی انصاری رَحِمَهُ اللّٰهُ با اسناد خود از یحیی بن نصر حاجب (متوفی ۲۱۵ هـ ق) روایت می کند که از امام ابوحنیفه رَحِمَهُ اللّٰهُ شنیدم که می فرمود: من صندوق های از احادیث را جمع نموده ام ولی فقط به اندازه کمی که به نفع مردم هست از آنها حدیث بیان می کنم.

(مناقب الموفق المکی: ۹۶/۲ | الامام ابوحنيفة النعمان للغاوجی: ص ۱۳۹)
در روایت دیگری وارد است که امام اعظم رَحِمَهُ اللّٰهُ خانه ای مملو از کتب حدیث داشت.

حضرت امام اعظم ابوحنیفه رَحِمَهُ اللّٰهُ «کتاب الآثار» خویش که نخستین کتاب حدیث در عالم اسلام است که بر ابواب فقهی تدوین و ترتیب یافته است را از بین چهل هزار احادیث شریف انتخاب نمود.

(مقدمة شرح الآثار: ۱/۱ | مناقب الامام واصحابه: ۹۵/۱ طبع دائرة المعارف

بحیدرآباد، الدکن، الہند | الامام ابوحنیفۃ النعمان للغاوجی: ص (۱۴۲)

جہت تفصیل کتب حدیث امام اعظم رحمہ اللہ بہ کتاب ما
«تصانیف و تألیفات امام اعظم ابوحنیفہ» مراجعہ کنید.

بخاطر ہمین عظمت مقام امام اعظم ابوحنیفہ رحمہ اللہ و
 تبخّر ایشان در علم حدیث است کہ علامہ شمس الدین ذہبی
 رحمہ اللہ (متوفی ۷۴۸ ہـ) ایشان را از حُقَّاط حدیث شمرده است
 و در کتاب شہرۂ آفاق خود تذکرۃ الحُقَّاط کہ زندگینامہ حافظان
 حدیث نبوی می باشد با تفصیل تمام زندگی ایشان را می نویسد.
 بلکہ علامہ ذہبی رحمہ اللہ زندگینامہ امام اعظم و دو شاگرد مشہور
 ایشان را در یک جلد کتاب جداگانہ تحریر نموده است کہ بارہا
 چاپ شدہ است.

علامہ ذہبی رحمہ اللہ زندگینامہ امام اعظم رحمہ اللہ در تذکرۃ الحُقَّاط
 را با القاب «الإمام الأعظم» آغاز نموده سپس در ادامہ می نویسد:
 وَكَانَ إِمَامًا وَرِعًا عَالِمًا عَامِلًا مُتَعَبِدًا كَبِيرَ الشَّانِ لَا يَقْبَلُ جَوَائِزَ
 السُّلْطَانِ بَلْ يَتَجَرَّرُ وَيَكْتَسِبُ.

«حضرت امام ابوحنیفہ رحمہ اللہ پیشوای جہان بود و پرهیزگار
 زمان، عالم با عمل، بسیار عبادتگذار و صاحب شان والا، ہدایای
 سلاطین را نمی پذیرفت و خود تجارت می کرد و کسب معاش می
 نمود. (تذکرہ الحفاظ: ۱۳۶/۱)

مولوی ابراہیم سیالکوٹی یکی از سران مشہور غیرمقلدین
 جملات فوق را نقل نموده سپس می نویسد: سبحان اللہ! با چہ
 الفاظ مختصر بہ چہ حُسن و خوبی سراسر حیات پاکیزہ امام

صاحب را در معرض انظار نہادہ هیچ نکتہٴ مهم از بخش های مختلف علمی و عملی و قبولیت عامہ و غنای قلبی و استغناء از سلاطین و حُکام و سایر فضائل ایشان را ترک نکرده است. (تاریخ اہل حدیث: ص ۷۸ و ۸۰)

امام مُحدَّث شمس الدین محمد بن احمد مقدسی حنبلی رحمہ اللہ در کتاب معروف خود «المختصر فی طبقات علماء الحدیث» (۲۷۰/۱) و امام حافظ جلال الدین سیوطی شافعی رحمہ اللہ (متوفی ۹۱۱ هـ ق) در طبقات الحفاظ خود (ص ۸۰) زندگینامہٴ امام ابوحنیفہ رحمہ اللہ را نگاشته امام صاحب را از حُفَاط حدیث شمرده اند.

تلامیذ حضرت امام اعظم ابوحنیفہ رحمہ اللہ

جلالت شأن و تبخّر علمی امام اعظم ابوحنیفہ رحمہ اللہ در علم حدیث را می توان از شہادت های فوق امامان فن حدیث درک کرد. بہ همین سبب بود کہ طالبان علم از اطراف جہان آمدہ از محضر امام اعظم رحمہ اللہ استفادہ کردند. شمار تعداد این مُستفیدین و مُستفیضینِ دروس امام اعظم رحمہ اللہ چون از ہزارها می گذرد احاطہٴ آن ممکن نیست، ولی تابعین کرام، مُحدِّثین و فقہاء رَحِمَهُمُ اللہُ تَعَالٰی شامل فہرست تلامیذ امام اعظم رحمہ اللہ می باشند. از بین ائمہٴ اربعہٴ اہل سنت و جماعت، امام مالک رحمہ اللہ

بلاواسطہ شاگرد حضرت امام اعظم ابوحنیفہ رحمہ اللہ ہست۔ دو امام دیگر فقہ؛ حضرت امام محمد بن ادریس شافعی رحمہ اللہ و حضرت امام احمد بن حنبل رحمہ اللہ و همچنین ہمہ مؤلفین کُتب صحاح ستہ حدیث شریف تلامیذ تلامذہ امام اعظم ابوحنیفہ رحمہ اللہ می باشند۔

بیست و ہفت اساتید و مشایخ امام بخاری رحمہ اللہ شاگردانِ امام اعظم ابوحنیفہ رحمہ اللہ هستند۔ شست و شش راویان حدیث کہ تمامی امامان فن جرح و تعدیل بر عدالت و ثقاہت آنها و بر صحت روایات آنها اتفاق دارند، سند علمی ایشان بہ حضرت امام اعظم ابوحنیفہ رحمہ اللہ می رسد۔

در بخاری شریف، بیست و دو «احادیث ثلاثی» (یعنی آن احادیثی کہ بین امام بخاری و بین رسول اللہ ﷺ فقط سه راوی قرار دارد) وجود دارد و امام بخاری رحمہ اللہ بر این «ثلاثیات» خود در بخاری شریف فخر دارد و بی شک کہ آنها باعث فخر و سعادت می باشند، اما این فخر امام بخاری رحمہ اللہ را شاگردان امام اعظم ابوحنیفہ رحمہ اللہ برایش فراهم کرده اند۔

از بین این بیست و دو احادیث ثلاثی، بیست عدد آنها را امام بخاری رحمہ اللہ از سه مقلد و شاگرد خاص امام اعظم ابوحنیفہ رحمہ اللہ؛ حضرت امام مکی بن ابراہیم رحمہ اللہ (متوفی ۲۱۴ هـ ق)، حضرت امام ابو عاصم نبیل رحمہ اللہ (متوفی ۲۱۲ هـ ق)، و حضرت امام محمد بن عبد اللہ انصاری رحمہ اللہ (متوفی ۲۱۵ هـ ق) اخذ کرده است۔

حضرت امام اعظم و لقب ابوحنیفہ

پروردگار متعال فیوض علمی حضرت امام اعظم ابوحنیفہ
رحمہ اللہ را بر آسمان علم همانند آفتاب جهان تاب نورافروز ساخت.
هیچ شعبه‌ای از شعبات علم دین، فقه، حدیث، تفسیر و یا علم
دیگری شاید نباشد که از فیوض امام اعظم رحمہ اللہ مستفیض نیست.
به سبب همین احسان حضرت امام اعظم رحمہ اللہ بر اُمت
اسلامیه بود که اُمت اسلامیه ایشان را مُلقَّب به «**ابوحنیفه**» یعنی
پدر مِلّت حنیفیه نمود، زیرا همانگونه که یک پدر برای فرزندان
خود هرگونه اسباب سهولت را فراهم می‌کند حضرت امام اعظم
رحمہ اللہ برای سهولتِ ضروریاتِ حیاتِ اُمت اسلامیه، مسائل فقهی
را مُسْتَنْبَط و مُدَوَّن گردانید. خداوند از طرف ما و همه اهل اسلام
بهترین پاداشها را به ایشان عطا فرماید.

این دعا از ما و جهان آمین باد

اما تعصُّب و حسدِ علاجی ندارد. سعدی رحمہ اللہ می‌گوید:

شوربختان به آرزو خواهند

مُقْبِلان را زوالِ نعمت و جاه

گر نبیند به روز شَیْرَه چشم

چشمه آفتاب را چه گناه

غیرمقلّدین و سلفیان که ادعای عمل بر حدیث را دارند

و در حقیقت مُنْکِر حدیث هستند به بانگ دهل سر داده اند

کہ اسم دختر امام اعظم رحمۃ اللہ علیہ «حنیفہ» بود و حضرت امام اعظم رحمۃ اللہ علیہ جواب سوالات را از آن دختر خود می پرسید و از این جهت کنیت ایشان «ابوحنیفہ» است. راست است کہ دہان متعصب حسود خاک آگندہ باد. کنیت «ابوحنیفہ» را اُمّت اسلامیہ بہ حضرت امام اعظم رحمۃ اللہ علیہ عطا کردہ است. حافظ ابن حجر مکی رحمۃ اللہ علیہ تصریح نمودہ کہ حضرت امام اعظم ابو حنیفہ رحمۃ اللہ علیہ هیچ دختری نداشت تا ایشان را بخاطر او «ابو حنیفہ» بگویند.
(الخیرات الحسان: ص ۴۵)

حضرت امام اعظم ابوحنیفہ در نظر اکابر دین

ہمہ اُمّت اسلامی ممنون این مِنت عظیم علمی حضرت امام اعظم ابوحنیفہ رحمۃ اللہ علیہ و رَطْبُ اللِّسان در وصف و ثنای ایشان می باشند.

راوی اولین حدیث بخاری شریف حضرت امام سفیان بن عیینہ رحمۃ اللہ علیہ (متوفی ۱۹۸ ہ ق) می فرماید:
أَوَّلُ مَنْ صَيَّرَنِي مُحَدِّثًا أَبُو حَنِيفَةَ.

نخستین کسی کہ مرا مُحَدِّث ساخت (و بہ تعلیم حدیث نبوی گماشت) حضرت امام ابوحنیفہ رحمۃ اللہ علیہ بود. (الجواهر المضيئة: ۲۵۰/۱)
امام ابوداؤد سجستانی رحمۃ اللہ علیہ (متوفی ۲۷۵ ہ ق) می فرماید:
رَحِمَ اللَّهُ أَبَا حَنِيفَةَ كَانَ إِمَامًا.

رحمت های بی پایان الله متعال بر حضرت ابوحنیفه باد،

ایشان پیشوای (جهان) بود. (جامع بيان العلم وفضله: ۱۶۳/۲)

امام یزید بن هارون رحمۃ اللہ علیہ (متوفی ۲۰۶ هـ ق) می‌فرماید:
با یک هزار مشایخ و اساتید ملاقات کردم و از اکثر ایشان احادیث
اخذ نمودم. اما در بین همه آنها تنها پنج تن را فقیه‌ترین و پارسا
ترین و صاحب والاترین مقام در علم یافتم. و در بین این پنج،
امام ابوحنیفه رحمۃ اللہ علیہ مقام نخست را دارا است. (الجواهر المضية: ۲۹/۱)

امام شافعی رحمۃ اللہ علیہ (متوفی ۲۰۴ هـ ق) می‌فرماید: همه فقهاء
خوشه چین دامن امام ابوحنیفه رحمۃ اللہ علیہ می‌باشند. (تاریخ بغداد: ۳۴۵/۱۳)
مولوی عبد الرحمن مبارکپوری غیرمقلد مشهور هندی با
وجود تعصب شدیدش علیه احناف تصریح دارد که حفاظ حدیثی
مانند امام یحییٰ بن معین، امام علی بن مدینی، امام شعبه و امام
سفیان ثوری؛ امام ابوحنیفه را توثیق کرده‌اند. (تحقیق الکلام: ۱۴۵/۲)

شهادت حضرت امام اعظم ابوحنیفه رحمۃ اللہ علیہ

حضرت امام اعظم ابوحنیفه رحمۃ اللہ علیہ لحظه لحظه حیات
پاکیزه خویش را به خدمت علم دین و در تقوی و پرهیزگاری
بسر برد. ایشان سرتاسر عمر از تجارت خود کسب معاش می
کرد و درآمد آن را بر فقراء و طلبه علم مصرف می‌نمود و مناصب

حکومت را نپذیرفت. منصور خلیفہ عباسی عہدہ قاضی القضاۃ را بر حضرت امام عرضه کرد ولی امام اعظم رحمہ اللہ بہ سبب اعمال غیر شرعی حکومت منصور از قبول آن انکار کرد و منصور بہ سبب این حق گوئی ایشان را بہ زندان انداخت و ہنگامی کہ مقبولیت حضرت امام بہ سبب زندانی شدن ناحق، بیشتر از پیش شد، منصور حضرت امام را در زندان زہر داد. شہادت در راہ خدا نصیبہ ایشان بود و زمانی کہ امام اعظم ابوحنیفہ رحمہ اللہ اثرات زہر را احساس کرد بہ سجدہ رفت و در سجدہ جان را بہ جان آفرین سپرد.

این واقعہ در سال ۱۵۰ ہجری قمری مطابق ۷۶۷ میلادی روداد. جنازہ امام اعظم ابوحنیفہ رحمہ اللہ را در شہر بغداد کہ مرکز جہان علم بہ شمار می رفت بہ خاک سپردند. اہالی بغداد می گفتند کہ سرزمین بغداد جنازہای بہ این عظمت و جمعی خلائق با این عقیدت را دوبارہ ندیدہ و در آیندہ نخواہد دید.

پیشگوئی در بارہ حضرت امام اعظم ابوحنیفہ

محدثین کرام حضرت امام اعظم ابوحنیفہ رحمہ اللہ را بخاطر ہمین خدمات بی نظیر دینی و بلندای عظمت مقام علمی ایشان مصداقِ پیشگوئی نبوی ﷺ قرار دادہ اند.

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «لَوْ كَانَ الدِّينُ عِنْدَ

الثُّرَيَّا، لَدَهَبَ بِهِ رَجُلٌ مِنْ قَارِسَ - أَوْ قَالَ - مِنْ أَبْنَاءِ قَارِسَ حَتَّى يَتَنَاوَلَهُ. وَفِي رَوَايَةٍ:
فَوَضَعَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَدَهُ عَلَى سَلْمَانَ، ثُمَّ قَالَ: «لَوْ كَانَ الْإِيمَانُ عِنْدَ
الثُّرَيَّا، لَنَالَهُ رِجَالٌ مِنْ هَؤُلَاءِ».

حضرت ابوہریرہ رضی اللہ عنہ روایت می کند کہ پیامبر خدا حضرت
محمد مصطفی صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم فرمودند: اگر دین و ایمان نزد
ستارہٴ ثُرَیّا ہم باشد مردی (یا مردانی) از نسل فارسی آن را بہ
چنگ می آورد. (مسلم شریف: حدیث ۲۵۴۶)

امام حافظ محمد بن یوسف صالحی شافعی رحمۃ اللہ علیہ (متوفی
۹۴۲ھ ق) کہ شاگرد مایہ افتخار امام سیوطی شافعی رحمۃ اللہ علیہ (متوفی
۹۱۱ھ ق) است می گوید: استاد ما (امام سیوطی رحمۃ اللہ علیہ) با یقین
می فرمود کہ مصداق این حدیث شریف حضرت امام ابوحنیفہ
رحمۃ اللہ علیہ است، و این حقیقتی از شک و شبہہ بالاتر است، زیرا در
نسل فارسی هیچ فردی بہ مقام امام ابوحنیفہ و شاگردان ایشان
نرسیدہ است. (عقود الجمان: ص ۴۵)

حضرت امام شاہ ولی اللہ دہلوی رحمۃ اللہ علیہ (متوفی ۱۱۷۶ھ ق)
و نواب صدیق حسن خان غیرمقلد (متوفی ۱۳۰۷ھ ق) نیز امام
اعظم ابوحنیفہ رحمۃ اللہ علیہ را مصداق این حدیث نبوی می دانند.
(کلمات طیبات شاہ ولی اللہ: ص ۱۶۸ | اتحاف النبلاء: ص ۴۲۴ و ۴۳۵)

+ معرفی فقہ شریف حنفی _

حضرت امام اعظم ابوحنیفہ رحمہ اللہ (متوفی ۱۵۰ هـ ق) از اکابر ائمہ عصر درخشان تابعین است. این عصر نہ عصر جدال و نزاع بلکه عصری بود کہ برکات اخلاص و للہیت، اُمت را با رشتہ اتحاد و مَوَدَّت مانند یک تن و یک جان ساختہ بود. آنانی کہ مسائل دینی را نمی دانستند بر علماء اعتماد می کردند و علماء نیز بہ نوبہ خود مسئولیت خویش را بہ درستی ایفاء نمودہ اُمت را راهنمایی می کردند.

شہر کوفہ در آن عصر بزرگترین گہوارہ علوم دینی در سراسر عالم اسلام شمرده می شد و پیشوا و مُسندفروز علمی آن شہر حضرت امام اعظم ابوحنیفہ رحمہ اللہ بود. حضرت امام اعظم رحمہ اللہ ظلمات پر آشوب آیندہ اُمت اسلامی را بہ دیدہ فراست مشاہدہ نمودہ بہ جمع و تدوین مسائل بی شمار پراکنده فقهی قرآن و حدیث و آثار صحابہ آغاز کرد.

صدر الائمہ امام ابوالمؤید مَوْفَّق الدِّین مکی رحمہ اللہ (متولد ۴۸۴ هـ ق و متوفی ۵۶۸ هـ ق) می نویسد:

وَابُوْحَنِيفَةَ رَحِمَهُ اللهُ اَوَّلَ مَنْ دَوَّنَ عِلْمَ هَذِهِ الشَّرِيعَةِ لَمْ يَسْبِقْهُ اَحَدٌ مِنْ قَبْلِهِ.

یعنی امام ابوحنیفہ رحمہ اللہ اولین فردی بود کہ علم شریعت را تدوین کرد. هیچ فردی در اینکار بر ایشان پیشی نگرفته است. (مناقب ابی حنیفہ: ۱۳۶/۲)

امام سیوطی شافعی رحمہ اللہ (م ۹۱۱ هـ ق) درباره خصوصیات حضرت امام اعظم ابوحنیفہ رحمہ اللہ می نویسد:

إِنَّهُ أَوَّلُ مَنْ دَوَّنَ عِلْمَ الشَّرِيعَةِ وَرَتَّبَهَا أَبْوَاباً ثُمَّ تَبَعَهُ مَالِكُ بْنُ أَنَسٍ فِي تَرْتِيبِ الْمَوْطَأِ وَلَمْ يَسْبُقْ أَبَا حَنِيفَةَ أَحَدٌ لِأَنَّ الصَّحَابَةَ وَالتَّابِعِينَ لَمْ يَضَعُوا فِي عُلُومِ الشَّرِيعَةِ أَبْوَاباً مُبَوَّبَةً وَلَا كُتُباً مُرْتَبَةً وَإِنَّمَا كَانُوا يَعْتَمِدُونَ عَلَى قُوَّةِ حِفْظِهِمْ، فَلَمَّا رَأَى أَبُو حَنِيفَةَ الْعِلْمَ مُنْتَشِراً وَخَافَ عَلَيْهِ الضِّيَاعَ دَوَّنَهُ فَجَعَلَهُ أَبْوَاباً.

امام ابوحنیفہ رحمہ اللہ اولین کسی بود کہ علم شریعت را تدوین کرد و به شکل ابواب مرتب نمود. سپس امام مالک رحمہ اللہ در ترتیب موطأ از ایشان پیروی کرد. هیچ فردی قبل از امام ابوحنیفہ رحمہ اللہ اینکار را انجام نداده است، زیرا صحابه و تابعین علم شریعت را در ابواب جداگانه و کتاب های مَدَوَّن ترتیب نداده بودند بلکه ایشان تنها بر قوت حافظه خویش اعتماد می کردند، و هنگامی کہ امام ابوحنیفہ رحمہ اللہ علم شریعت را پراکنده و منتشر دید ترسید کہ این علوم در این صورت موجوده در آینده ضایع خواهند شد، بناءً ایشان آن علوم را به شکل ابواب جداگانه مرتب گردانید. (تبیین الصحیفه: ص ۳۶)

امام ابن حجر ہیثمی مکی شافعی رحمہ اللہ (متوفی ۹۷۳ هـ ق) درباره امام اعظم ابوحنیفہ رحمہ اللہ می نویسد:

إِنَّهُ أَوَّلَ مَنْ دَوَّنَ عِلْمَ الْفِقْهِ وَرَتَّبَهُ أَبْوَاباً وَكُتُباً عَلَى نَحْوِ مَا هُوَ عَلَيْهِ وَتَبَعَهُ مَالِكٌ فِي مَوْطِئِهِ وَمِنْ قَبْلِهِ إِنَّمَا كَانُوا يَعْتَمِدُونَ عَلَى حِفْظِهِمْ، وَهُوَ أَوَّلُ مَنْ وَضَعَ كِتَابَ الْفَرَائِضِ وَكِتَابَ الشُّرُوطِ.

امام ابوحنیفہ رحمہ اللہ اولین شخصی بود که علم فقہ را تدوین کرد و به صورت ابواب و بخش های جداگانه که امروزه در دست ما قرار دارد ترتیب داد. سپس امام مالک رحمہ اللہ در موطاً خویش از ایشان پیروی نمود. قبل از امام ابوحنیفہ رحمہ اللہ مردم بر حافظه خود اعتماد می نمودند. امام ابوحنیفہ رحمہ اللہ نخستین شخص است که کتاب الفرائض و کتاب الشروط را ایجاد کرد. (الخیرات الحسان: ص ۲۸)

مجمع شورای فقهی چهل رکنی

حضرت امام اعظم ابو حنیفہ رحمہ اللہ بخاطر انجام تدوین و ترتیب علوم شریعت از بین هزارها شاگردان و تلامذ خویش، چهل نفر را که هر کدام در علم و فضل یگانه روزگار و پیشوای دوران بودند انتخاب کرد. امام طحاوی رحمہ اللہ (متوفی ۳۲۱ هـ ق) با اسناد متصل از امام اسد بن فرات رحمہ اللہ (متوفی ۲۱۳ هـ ق) روایت می کند:

كَانَ أَصْحَابُ أَبِي حَنِيفَةَ الَّذِينَ دَوَّنُوا الْكُتُبَ أَرْبَعِينَ رَجُلًا وَ
كَانَ فِي الْعَشْرَةِ الْمُتَقَدِّمِينَ أَبُو يُوسُفَ وَزُفَرٌ وَدَاوُدُ الطَّائِي وَأَسَدُ بْنُ
عَمْرٍو وَيُوسُفُ بْنُ خَالِدِ السَّمْتِيِّ وَيَحْيَى بْنُ زَكْرِيَّا بْنِ أَبِي زَائِدَةَ،
وَهُوَ الَّذِي كَانَ يَكْتُبُهَا لَهُمْ ثَلَاثِينَ سَنَةً.

آن تلامیذ امام اعظم كه تحت سرپرستی و نظارت امام
اعظم ابوحنیفه رحمته الله كتاب های فقه حنفی را تدوین و ترتیب
نمودند چهل نفر بودند. اسامی چند نفر از افراد متقدم ایشان
اینهاست:

+ امام ابو یوسف رحمته الله (متوفی ۱۸۲ هـ ق)

+ امام زُفر رحمته الله (متوفی ۱۵۸ هـ ق)

+ امام داود طائی رحمته الله (متوفی ۱۶۵ هـ ق)

+ امام اسد بن عمرو رحمته الله (متوفی ۱۸۸ یا ۱۹۰ هـ ق)

+ امام یوسف بن خالد سَمْتِی رحمته الله (متوفی ۱۸۹ هـ ق) استاد

امام شافعی رحمته الله

+ امام یحیی بن زکریا بن ابی زائده رحمته الله (متوفی ۱۸۳ هـ ق)

و امام یحیی رحمته الله کسی بود که خدمت کتابت این

کار را برای مدت سی سال بر عهده داشت.

(الجواهر المضية فی طبقات الحنفية: ۱۴۰/۱ و ۲۱۱/۲ و ۲۱۲)

یکبار در مجلس مُحدَّث بزرگ اسلام امام وکیع بن جَرَّاح

رحمته الله (متوفی ۱۹۷ هـ ق) از دهان شخصی برآمد که امام ابوحنیفه

در فلان مسئله اشتباه کرده است. امام وکیع رحمته الله آن شخص

را توبیخ نموده فرمود:

كَيْفَ يَقْدِرُ أَبُو حَنِيفَةَ يُخْطِئُ وَمَعَهُ مِثْلُ أَبِي يُوسُفَ وَزَقَرَ
فِي قِيَاسِهِمَا، وَمِثْلُ يَحْيَى بْنِ أَبِي زَائِدَةَ، وَحَفْصِ بْنِ غِيَاثٍ، وَحَبَّانٍ،
وَمَنْدَلٍ فِي حِفْظِهِمُ الْحَدِيثَ، وَالْقَاسِمِ بْنِ مَعْنٍ فِي مَعْرِفَتِهِ بِاللُّغَةِ
الْعَرَبِيَّةِ، وَدَاوُدَ الطَّائِي، وَفُضَيْلَ بْنِ عِيَاضٍ فِي زُهْدِهِمَا وَوَرَعِهِمَا؟
مَنْ كَانَ هَؤُلَاءِ جُلَسَاؤُهُ لَمْ يَكُنْ يُخْطِئُ لِأَنَّهُ إِنْ أَخْطَأَ رَدُّهُ.

امام ابوحنيفه رحمته الله چگونه اشتباه می کند در حالی که
پیشوایان یگانه زمان مانند امام ابویوسف و زقر در قیاس، و مانند
امام یحیی بن ابی زائده، حفص بن غیاث، حبان و مندل در علوم
و حفظ حدیث، و مانند امام قاسم بن معن نادرگان خبره زبان
عربی، و مانند امام داود طائی و فضیل بن عیاض در زهد و تقوی
هم نشینان او بودند. کسی که همنشینانش چنین هستی های
عظیم باشند چگونه اشتباه می کند؟ و اگر فرضاً اشتباهی هم
کند آنان او را متوجه می سازند! (تاریخ بغداد: ۲۵۰/۱۴)

امام صدر الائمہ ابو المؤید موفق الدین مکی رحمته الله (متوفی
۵۶۸ هـ ق) در مورد تدوین فقه حنفی به این شکل شورائی
می نویسد:

فَوَضَعَ أَبُو حَنِيفَةَ مَذْهَبَهُ شُورَى بَيْنَهُمْ لَمْ يَسْتَبِدْ فِيهِ بِنَفْسِهِ
دُونَهُمْ اجْتِهَاداً مِنْهُ فِي الدِّينِ وَمُبَالَغَةً فِي النُّصْحَةِ لِلَّهِ وَرَسُولِهِ وَ
الْمُؤْمِنِينَ فَكَانَ يُلْقَى مَسْئَلَةً مَسْئَلَةً وَيَسْمَعُ مَا عِنْدَهُمْ وَيَقُولُ مَا
عِنْدَهُ وَيُنَاطِرُهُمْ شَهْرًا أَوْ أَكْثَرَ مِنْ ذَلِكَ حَتَّى يَسْتَقَرَّ أَحَدُ الْأُقُولِ
فِيهَا ثُمَّ يَنْتَبِهَا أَبُو يُوسُفَ فِي «الْأُصُولِ» حَتَّى أَثْبَتَ «الْأُصُولَ»
كُلَّهَا.

امام ابوحنیفہ رحمہ اللہ مذهب خود را بر شوری اساس نهاد و بدون شوری بر رای خود مستبد نمی بود و اینکار را بخاطر احتیاط در دین و مبالغه در خیر اندیشی به دین خدا و سنت رسول الله ﷺ و مسلمین اختیار نمود. چنانچه ایشان در این مجمع یک یک مسئله را بر هیئت شوری عرضه می کرد و نظر آنها و دلایل آنها را استماع می کرد و سپس رای خود و دلایل خود را بیان می نمود و گاهی تا یک ماه بلکه بیشتر در مورد همان مسئله با ایشان بحث و مناظره می کرد تا آنکه همه اهل مجمع شوری بر یک رای اتفاق می کردند و آنگاه امام ابو یوسف رحمہ اللہ آن مسئله را در کتب «الاصول» درج می کرد. مسائل اصول مذهب حنفی به این ترتیب منضبط گردید.

(مناقب ابی حنیفہ للموفق: ۱/۱۳۳)

مسائل کتب اصول را بعداً امام محمد بن الحسن شیبانی رحمہ اللہ در «کتب ظاہر الروایة» جمع نمود که از آن زمان تا امروزه به صورت متواتر و متوارث در دسترس امت قرار دارد. علامه علی قاری هروی رحمہ اللہ (متوفی ۱۰۱۴ هـ ق) در مورد تعداد مسائل کتب «الاصول» می نویسد:

أَنَّهُ وَضَعَ ثَلَاثَةً وَثَمَانِينَ أَلْفَ مَسْئَلَةٍ، مِنْهَا ثَمَانِيَةٌ وَثَلَاثُونَ أَلْفًا فِي الْعِبَادَةِ وَالْبَاقِي فِي الْمُعَامَلَاتِ.

امام اعظم ابوحنیفہ رحمہ اللہ هشتاد و سه هزار مسئله را مرتب نمود که از آن میان سی و هشت هزار مسئله آن در مورد عبادات و باقی در مورد معاملات بود. (ذیل الجواهر المضيئة: ۲/۴۷۲)

اگر ہر جلدِ این کتب «الاصول» را شامل دو ہزار مسئلہ بگیریم تعداد جلدہای کتاب «الاصول» چہل و یک مُجلد می شود.

نمونہ‌ای از طرز بحث و تدقیق مسائل فقہ حنفی

تدوین و ترتیب فقہ حنفی با چنان بحث و تحقیق و تدقیق و جدّ و جہدی انجام می گرفت کہ امیر المؤمنین فی الحدیث امام عبد اللہ بن مبارک حنفی رحمہ اللہ (متوفی ۱۸۱ھ ق) کہ خود یکی از ارکان آن مجمع شورای فقہی بود دربارهٔ یک مسئلہ آن می گوید:

فَخَاضُوا فِيهَا ثَلَاثَةَ أَيَّامٍ بِالْعَدَاةِ وَالْعَشْيِ.

«ارکان مجمع شوریٰ در تحقیق این مسئلہ سه شبانہ روز بحث و خوض کردند». (مناقب ابی حنیفہ: ۵۴/۲)

مجموعہٗ مسائل فقہ شریف حنفی با بحث و تحقیق و جد و جہد شبانہ روزی این مجمع شوریٰ فقہی تحت سرپرستی حضرت امام اعظم ابوحنیفہ رحمہ اللہ بعد از طی سال های طویل مَدَوْن و مُرْتَب گردید.

تدوین فقہ شریف حنفی به شکل روایت

تدوین مسائل مذکور فقہ شریف حنفی به شکل روایت توسط قاضی القضاة امام ابو یوسف رحمہ اللہ و سایر فقہای جلیل القدر حنفی انجام گرفت و سپس امام محمد بن حسن شیبانی رحمہ اللہ (متوفی ۱۸۹ هـ ق) آن مسائل را در کتب خود درج نمود که از همان زمان تا این عصر به صورت توارث و تواتر در دسترس اُمت اسلامیہ قرار دارد. آن مسائل مطابق اسلوب همان عصر در مجموعه های مختلف به شکل روایات و آثار درج گردیده بودند.

این کتاب های امام محمد بن حسن شیبانی رحمہ اللہ را کتب «ظَاهِرُ الرَّوَايَةِ» می گویند. کتب «ظَاهِرُ الرَّوَايَةِ» مجموعه شش کتاب امام محمد رحمہ اللہ است:

۱_ المبسوط

۲_ الزيادات

۳_ السَّيَر الصَّغِير

۴_ السَّيَر الْكَبِير

۵_ الجامع الصَّغِير

۶_ الجامع الْكَبِير

فقہ شریف حنفی عبارت از مجموعه همین مسائل «ظَاهِرُ

الرَّوَايَةِ» که تحت سرپرستی حضرت امام اعظم ابو حنیفہ رحمہ اللہ

در مجمع شوری فقہی چهل عضوی احناف مُرتَّب گردیده است می باشد. این مسایل همه در پرتو آیات قرآنی و احادیث نبوی و آثار صحابه تدوین شده اند.

در آن عصر اکثر مسائل را با دلیل یا ماخذ آن درج کتب می کردند. بعدها فقهاء به خاطر سهولت استفاده عامه الناس همان مسائل یا مسائل مُستنبطه از آنها را بدون ذکر دلائل در کتاب های جداگانه ای مثل «مختصر القُدوری» یا «کنز الدقائق» و سایر کتب متون تحت أبواب مختلف درج نمودند.

فقہ شریف حنفی پرتو قرآن و سنت است

از این مُعرّفی اجمالی به وضوح دانستید که فقہ شریف حنفی راهی غیر از قرآن و سنت نیست بلکه در اصل پرتو قرآن و سنت هست و هر مسئله آن متصل به ماخذ خود و هر سند آن مُستند به قرآن و سنت می باشد و به همین سبب الله متعال فقہ شریف حنفی را شرف قبولیت عطا فرموده آن را در سراسر جهان مقبول خاص و عام اهل اسلام گردانیده است.

مؤرخ مشهور اسلام علامه ابن خلدون رحمہ اللہ (متوفی ۸۰۸

هـ ق) می نویسد:

پیروان و مقلدین امام ابو حنیفہ رحمہ اللہ در این عصر (قرن

نہم ہجری) سراسر عراق، ہند، چین، ماوراء النہر و تمامی کشور
ہای عرب و عجم را در بر گرفته اند. (مقدمہ ابن خلدون: ص ۴۴۵)

حاسدین و بدبینان فقہ شریف حنفی

در مقابلہ تواثر و تواثر عملی یک ہزار و سہ صد سالہ
اُمت اسلامی، امروزہ در این آخر زمان فرقہ ای نو پیدا شدہ است
کہ خود را سَلَفی یا اہل حدیث می نامند و سایر مسلمین آنہا
را غیرمقلد یا وہابی یا خوارج می خوانند و خلاصہ مفکورہ این
فرقہ نوپیدا؛ بدگوئی مجتہدین و امامان اسلام، بدزبانی بر علماء
و بزرگان مسلمان، شک اندازی در عقاید و مسائل دینی، و فتنہ
و فساد افگنی در جوامع اسلامی است. بدگوئی و زبان درازی بہ
ساحت مُقَدَّس حضرت اعظم ابوحنیفہ رحمہ اللہ بزرگترین و محبوبترین
مشغلہ افراد این فرقہ می باشد.

اگر امروزہ فردی از سَفَہاء الاحلام فرقہ سَلَفیہ نو ایجاد
شدہ این عصرِ شر و فساد و دوران کذب و الحاد؛ فقہ شریف
و پاکیزہ حنفی را یا بہ عبارت دیگر مجموعہ مُقَدَّس فقہی
مُرتَّب شدہ دوران تابعین (کہ طبق حدیث نبوی خیر القرون،
بہترین ادوار است) را مخالف قرآن و سنّت بخواند، بہ این گمراہ
سَلَفی از زبان حضرت امام اعظم ابوحنیفہ رحمہ اللہ باید گفت:

عبدالله+امام اعظم ابو حنیفہ رحمہ اللہ شریف حقہ

إِنْ يَحْسِدُونِي فَإِنِّي غَيْرٌ لِّأَمِّهِمْ
قَبْلِي مِنَ النَّاسِ أَهْلُ الْفَضْلِ قَدْ حَسَدُوا
قَدَامَ لِي وَلَهُمْ مَا بِي وَمَا بِهِمْ
وَمَاتَ أَكْثَرُنَا غَيْظًا مِّمَّا يَجِدُ

اگر اینها با من حسد می ورزند بگذارید حسد بورزند، من آنها را عفو می کنم. قبل از من نیز حاسدان با اهل فضل حسادت می ورزیدند. شیوه من و روش آنها همیشه باقی خواهد بود، و اکثر هر یک از ما بر شیوه و روش خود از جهان می روند (یعنی من بر عفو و بخشش و آنها بر غیظ و حسادت).

(مناقب الامام ابی حنیفہ وصاحبیه للذهبی: ص ۴۷)

شیخ سعدی شیرازی رحمه الله چه خوب می گوید:

شور بختان به آرزو خواهند
مُقْبِلان را زوالِ نعمت و جاه
گر نبیند به روز شَپرِه چشم
چشمه آفتاب را چه گناه

امام مشهور ادبیات عرب علامه محمود زمخشری رحمه الله

(متوفی ۵۳۸ هـ ق) در وصف امام اعظم رحمه الله می گوید:

وَتَدَّ اللَّهُ الْأَرْضَ بِالْأَعْلَامِ الْمُنِيفَةِ
كَمَا وَطَّدَ الْحَنِيفِيَّةَ بِعُلُومِ أَبِي حَنِيفَةَ
الْأُمَّةِ الْجَلَّةِ الْحَنِيفِيَّةِ
أَزْمَةِ الْمَلَّةِ الْحَنِيفِيَّةِ
الْجُودِ وَالْحِلْمِ حَاتِمِي وَأَحْنَفِي

عظیم الامام ابو حنیفہ رحمہ اللہ شریف حنفی

والدین والعلم حنفی وحنفی

اللہ تبارک وتعالیٰ چنانکہ زمین را با کوه های بلند و
شامخ استوار گردانیده است همچنان ملت حنیفیہ اسلام را با
علوم امام اعظم ابوحنیفہ رحمہ اللہ محکم و استوار ساخته است و
امامان جلیل الشأن حنفی در حقیقت روح و روان و صاحبقران
ملت حنیفیہ اسلام می باشند. اگر سخاوت و بردباری حاتمى و
احنفى است، دین و علم، حنیفی و حنفی است.

(الروض الباسم عن سنة ابي القاسم للحافظ ابن الوزير: ۳۰۰/۱)

ذَلِكَ فَضْلُ اللَّهِ يُؤْتِيهِ مَنْ يَشَاءُ.

این سعادت بزور بازو نیست

تا نبخشد خدای بخشنده

وَأَخِرُ دَعْوَانَا أَنِ الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ.

در آخر به بارگاه الهی دعا دارم تا این اوراق را سبب رضای
خویش بگرداند.

منشی محمد ابراهیم تیموری

ذو القعدة ۱۴۳۹ هجری قمری موافق سرطان ۱۳۹۷ هجری شمسی

مطابق جولای ۲۰۱۸ میلادی

بسم الله الرحمن الرحيم

+ دربارهٔ مولف

اسم:

محمد ابراهیم ولد محمد اعظم ولد محمد شفیع تیموری

تاریخ ولادت:

۱۴ سنبله ۱۳۴۸ شمسی مطابق ۱۳۸۹ قمری

محل ولادت:

جوی شیر، کابل، افغانستان

تحصیلات ابتدائی:

مکتب قاری عبد الله، کابل

ادامهٔ تحصیلات:

هند، کالج دولتی کرنا، کرنا، هند (حیات شناسی)

پوهنتون جامعهٔ ملیهٔ اسلامیة، دهلی نو، هند (زبان عربی)

علوم دینی:

دار العلوم دیوبند، هند

مدرسهٔ رحیمیه، دهلی، هند (تا دورهٔ مشکات)

مدرسهٔ امینیہ، دهلی، هند (دورهٔ حدیث)

مدرسهٔ امینیہ، دهلی، هند (دورهٔ افتاء)

کتب و تراجم:

عقائد ما

مختصر عقائد

اسلام چیست

چگونه حج کنید

زیورهای بهشتی (پنج حصص)

گوهرهای بهشتی

عقیدهٔ طحاوی (ترجمهٔ فارسی)

زیورهای بهشتی (کامل در دو جلد)

نماز اهل سنت و الجماعة

اصول التجوید

چرا در داخل نماز رفع یدین نمی کنیم

چهل حدیث: چرا در داخل نماز رفع یدَین نمی کنیم

چهل حدیث: شرح نه مسئله نماز

عقائد اسلام

عقائد اهل سنت و جماعت

ترجمه نماز اهل سنت و الجماعت به انگلیسی

Salah of Ahlu-Sunnah wal-Jama'ah

ترجمه عقیده طحاوی به انگلیسی

The Creed of Imam Tahawi

چرا بیست رکعت تراویح

۴۴ دلایل ۲۰ رکعت تراویح

تراویح: استدلال های غلط برادران سلفی

برادران سلفی! بیائید تراویح خود را ثابت کنید

تصانیف و تألیفات امام اعظم ابوحنیفه رحمته الله

فضائل و مسائل ماه مُحَرَّم

اربعین جامی (تخریج احادیث)

دعای قنوت احناف

امام اعظم ابوحنیفه رحمته الله و فقه شریف حنفی

شیخ البانی و علم حدیث

فتوای دار العلوم دوبند در مورد ذاکر نایک

تماس با مولف:

موبایل، واتس اپ، تلگرام:

۰۰ ۴۴۷۷۷۶۰۰ ۳۱۳۷

Email:

miteymori@gmail.com

